

THỰC TRẠNG THAM GIA BẢO HIỂM XÃ HỘI CỦA DOANH NGHIỆP NGOÀI QUỐC DOANH Ở THÁI NGUYÊN

Hà Thị Thanh Hoa

Trường Đại học Kinh tế và Quản trị kinh doanh - ĐH Thái Nguyên

TÓM TẮT

Bảo hiểm xã hội (BHXH) là một quyền con người được Đại hội đồng Liên hợp quốc thừa nhận và ghi vào Tuyên ngôn Nhân quyền ngày 10/12/1948. Tuy nhiên, thực tế hiện nay rất nhiều doanh nghiệp tìm mọi cách để “né” đóng BHXH, ảnh hưởng không nhỏ tới quyền lợi của người lao động. Đây là thực trạng đáng báo động diễn ra trên phạm vi toàn quốc nói chung và trên địa bàn thành phố Thái Nguyên nói riêng. Bài báo đánh giá thực trạng tham gia BHXH hiện nay của các doanh nghiệp ngoài quốc doanh ở Thái Nguyên để từ đó tìm ra các nguyên nhân và biện pháp khắc phục tình trạng “trốn” đóng BHXH của người sử dụng lao động.

Bảo hiểm xã hội (BHXH) là một trong những loại hình bảo hiểm ra đời khá sớm và hiện nay được thực hiện ở tất cả các nước trên thế giới. BHXH là nhu cầu khách quan, đa dạng và phức tạp của xã hội, phát sinh trên cơ sở quan hệ lao động và diễn ra giữa ba bên: bên tham gia BHXH, bên BHXH và bên được BHXH. Những biến cố xảy ra trong BHXH có thể là rủi ro ngẫu nhiên trái với ý muốn chủ quan của con người như ốm đau, tai nạn lao động, bệnh nghề nghiệp... hoặc cũng có thể là những trường hợp không ngẫu nhiên như tuổi già, thai sản...

Mục tiêu của BHXH là nhằm thỏa mãn những nhu cầu thiết yếu của người lao động trong trường hợp bị giảm hoặc mất thu nhập, mất việc làm, cụ thể như sau: đền bù cho người lao động những khoản thu nhập bị mất để đảm bảo nhu cầu sinh sống thiết yếu của họ; chăm sóc sức khỏe và chống bệnh tật; xây dựng điều kiện sống đáp ứng các nhu cầu của dân cư và nhu cầu đặc biệt của người già, người tàn tật, trẻ em. [1]. Với những mục tiêu

trên, BHXH trở thành một trong những quyền con người và được Đại hội đồng Liên hợp quốc thừa nhận và ghi vào Tuyên ngôn Nhân quyền ngày 10/12/1948: “Tất cả mọi người với tư cách là thành viên của xã hội có quyền hưởng BHXH, quyền đó được đặt cơ sở trên sự thỏa mãn các quyền về kinh tế, xã hội và văn hóa, nhu cầu cho nhân cách và sự tự do phát triển con người.” Tuy nhiên, thực tế hiện nay rất nhiều doanh nghiệp tìm mọi cách để “né” đóng BHXH, ảnh hưởng không nhỏ tới quyền lợi của người lao động. Trong khuôn khổ bài viết này, tác giả chỉ đề cập tới vấn đề tham gia BHXH tại một số doanh nghiệp ngoài quốc doanh trên địa bàn thành phố Thái Nguyên, từ đó tìm ra các nguyên nhân và biện pháp khắc phục tình trạng “trốn” đóng BHXH của người sử dụng lao động.

THỰC TRẠNG THAM GIA BHXH TẠI MỘT SỐ DOANH NGHIỆP NGOÀI QUỐC DOANH TRÊN ĐỊA BÀN THÀNH PHỐ THÁI NGUYÊN

Tính đến 31/12/2008, trên địa bàn thành phố Thái Nguyên có 429 doanh nghiệp ngoài quốc doanh tham gia BHXH với 5.271 lao động, tương ứng với 50% doanh nghiệp trên địa

* Hà Thị Thanh Hoa, Tel: 0949330585
Email: hoaqtkd@tueba.edu.vn

bàn. Những doanh nghiệp nhỏ và mới thành lập thường chưa tham gia BHXH. Tuy nhiên, nhiều doanh nghiệp tham gia BHXH cũng chỉ đóng BHXH cho một bộ phận lao động trong doanh nghiệp mà thôi. Điều tra cho thấy, người lao động càng có trình độ thấp, càng không hiểu biết về luật pháp thì người sử dụng lao động càng có cơ hội tránh ký hợp đồng lao động và “trốn” tham gia BHXH.

Theo Bảng 1 có thể thấy mức lương bình quân đóng BHXH của các doanh nghiệp ngoài quốc doanh trên địa bàn thành phố Thái Nguyên năm 2008 chỉ là 10 triệu đồng/năm, nghĩa là 800.000đ/ tháng, thấp hơn nhiều so với mức lương tính BHXH của khối hành chính - sự nghiệp là 23 triệu đồng/ năm hay

1,9 triệu đồng / tháng. Như vậy, dù doanh nghiệp có tham gia BHXH thì họ cũng chỉ tham gia ở mức lương cao hơn mức lương tối thiểu chút ít. Mặc dù điều này không sai Luật BHXH nhưng khi doanh nghiệp cắt giảm chi phí bằng cách đóng phí BHXH ở mức thấp thì người lao động cũng sẽ nhận được các chế độ do BHXH chi trả ở mức thấp. Hay về lâu dài, điều này sẽ gây thiệt hại cho người lao động.

Mức lương tham gia BHXH thường thấp hơn mức lương thực tế của doanh nghiệp. Đây là hiện tượng phổ biến không chỉ đối với các doanh nghiệp ngoài quốc doanh trên địa bàn thành phố Thái Nguyên mà với tất cả các doanh nghiệp ngoài quốc doanh trên phạm vi cả nước.

Bảng 1. Trích Báo cáo thu BHXH, BHYT quý 4 năm 2008

TT	Loại hình	Lao động (người)	Quỹ lương (đ)	BHXH, BHYT (đ)
1	DN ngoài quốc doanh	5.271	12.984.389.077	2.986.409.486
2	Hành chính - sự nghiệp	4.431	25.360.204.180	5.833.541.958
3	Xã - phường	431	1.552.320.720	357.033.774
...				
	Tổng	11.065	42.827.163.477	9.850.942.602

Nguồn: BHXH thành phố Thái Nguyên

Bảng 2. Mức lương bình quân và mức lương tham gia BHXH năm 2008 (ĐVT: 1000 đ)

TT	Doanh nghiệp	Mức lương bình quân	Mức lương tham gia BHXH	Tỷ lệ (%)
1	CTCP Kim khí Gia Sàng	1.400	731	52
2	Cty TNHH xây dựng & PTNTMN	1.500	724	48
3	Cty TNHH Hoàng Mắm	1.400	936	67
4	CTCP thép Thái Nguyên	1.650	638	39
5	Cty TNHH kim khí TM Quỳnh Minh	1.500	743	50
6	Cty XD và san nền TN	1.200	1.393	116
7	HTX Công nghiệp Toàn Diện	2.500	854	34
8	Cty TNHH thức ăn chăn nuôi Đại Minh	1.500	541	34
9	CTCP đầu tư và XD Thái nguyên	2.500	1.031	41

Nguồn: Điều tra của tác giả

Bảng 3. Lao động tham gia BHXH và tổng lao động của một số doanh nghiệp năm 2008 (ĐVT: người)

TT	Doanh nghiệp	LĐ thường xuyên	LĐ tham gia BHXH	Tỷ lệ LĐ tham gia BHXH (%)
1	CTCP Kim khí Gia Sàng	325	147	45
2	Cty TNHH XD & PTNTMN	150	77	51
3	Cty TNHH Hoàng Mắm	113	54	48

4	CTCP thép Thái Nguyên	152	124	82
5	Cty TNHH kim khí TM Quỳnh Minh	106	21	20
6	Cty XD và san nền TN	120	14	12
7	HTX Công nghiệp Toàn Diện	110	87	79
8	Cty TNHH thức ăn chăn nuôi Đại Minh	44	44	100
9	CTCP đầu tư & XD Thái nguyên	116	6	5
Tổng		1.236	547	46,4

Nguồn: Điều tra của tác giả

Theo bảng 2, chỉ có Công ty Xây dựng và san nền Thái Nguyên có mức lương đóng BHXH cao hơn mức lương bình quân, còn lại các doanh nghiệp trong nhóm điều tra đều có mức lương đóng BHXH chỉ bằng từ 1/3 đến 2/3 mức lương bình quân. Như vậy, khi các doanh nghiệp ngoài quốc doanh tham gia BHXH cho người lao động thì cũng chỉ tham gia với mức lương rất khiêm tốn nhằm làm giảm chi phí. Những doanh nghiệp tham gia BHXH với mức lương cao lại là những doanh nghiệp chỉ đóng BHXH cho một số đối tượng chủ chốt. Số lao động 5.271 người mà khối doanh nghiệp ngoài quốc doanh tham gia BHXH mới chiếm một lượng nhỏ trong tổng số lao động thường xuyên tại doanh nghiệp. Có thể thấy rõ điều đó khi xem xét mối tương quan giữa số lao động tham gia BHXH và tổng số lao động của doanh nghiệp.

Như vậy, tại các doanh nghiệp ngoài quốc doanh trên địa bàn thành phố Thái Nguyên không phải cứ được ký kết hợp đồng lao động là được tham gia BHXH. Tỷ lệ tham gia BHXH tại các doanh nghiệp được chọn dao động từ 5% đến 100%, bình quân 46,4%, nghĩa là 53,6% số lao động được ký hợp đồng tại các doanh nghiệp này chưa tham gia BHXH. Với 46,4% số lao động tham gia BHXH có thể thấy thực tế các doanh nghiệp chưa thực hiện nghiêm túc Luật Lao động và Luật BHXH và chưa thực sự quan tâm đến quyền lợi người lao động. Tình trạng này đã tiếp diễn nhiều năm. Vậy, đâu là nguyên nhân của vấn đề này?

NGUYỄN NHÂN

*** Về phía doanh nghiệp và người lao động**

- Đối với doanh nghiệp, BHXH là chi phí. Mức phí BHXH chiếm đến 15% tổng quỹ tiền

lương và theo lộ trình tăng phí BHXH thì đến năm 2014, mức phí mà doanh nghiệp phải đóng góp sẽ là 26% [2]. Chính vì mức phí cao như vậy mà nhiều doanh nghiệp tìm mọi cách để cắt giảm. Các doanh nghiệp thường biện minh do sản xuất không ổn định, sản phẩm không tiêu thụ được, không đủ sức cạnh tranh để trốn đóng BHXH cho người lao động.

- Trình độ học vấn của chủ doanh nghiệp (33% có trình độ phổ thông trung học, 8% có trình độ đại học trở lên [3]) cũng là một nguyên nhân ảnh hưởng đến sự quan tâm, hiểu biết về quyền lợi của người lao động nói chung cũng như quyền lợi tham gia BHXH của người lao động nói riêng.

- Bản thân nhiều người lao động không muốn tham gia BHXH. Trình độ của người lao động tại các doanh nghiệp dân doanh trên địa bàn hiện nay phần lớn là thấp, chủ yếu là lao động phổ thông, chưa qua đào tạo (chỉ có 8.19% lao động tại các doanh nghiệp này có trình độ đại học [4]). Kiến thức về BHXH của họ rất hạn chế nên không chủ động yêu cầu các chủ doanh nghiệp đóng BHXH cho mình khi ký hợp đồng lao động.

- Tổ chức công đoàn tại các doanh nghiệp dân doanh chưa thực sự thể hiện được vai trò bảo vệ quyền lợi cho người lao động. Hiện nay tại các doanh nghiệp dân doanh có đến 50% chưa có tổ chức công đoàn, nếu có thì chỉ mang tính hình thức, vai trò của tổ chức công đoàn rất mờ nhạt [5].

*** Về phía cơ quan BHXH**

- Công tác tuyên truyền về lợi ích thực sự khi tham gia BHXH chưa sâu rộng. Theo quy định của Luật BHXH, người lao động được hưởng các quyền sau đây: được cấp sổ BHXH, nhận sổ BHXH khi không còn làm

việc; nhận lương hưu và trợ cấp BHXH đầy đủ, kịp thời; hưởng bảo hiểm y tế trong các trường hợp: đang hưởng lương hưu, nghỉ việc hưởng trợ cấp tai nạn lao động, bệnh nghề nghiệp hàng tháng, đang hưởng trợ cấp thất nghiệp; được ủy quyền cho người khác nhận lương hưu, trợ cấp BHXH; yêu cầu người sử dụng lao động và cơ quan BHXH cung cấp thông tin; các quyền khác theo quy định của pháp luật [6]. Như vậy, nếu người lao động tham gia BHXH sẽ hoàn toàn yên tâm nếu xảy ra rủi ro đối với bản thân như ốm đau, tai nạn, thất nghiệp hay hết tuổi lao động... Cơ quan BHXH và cơ quan quản lý lao động chưa thực hiện những chương trình tuyên truyền về lợi ích khi tham gia BHXH tới mọi người. Vì thế, vì lợi ích trước mắt, nhiều người chưa hiểu rõ giá trị và lợi ích của BHXH nên sẵn sàng không tham gia BHXH. Nếu các doanh nghiệp bảo hiểm thương mại sẵn sàng bỏ ra nhiều tiền để thực hiện các chương trình quảng cáo, giới thiệu sản phẩm thì BHXH chưa hề quan tâm đến việc quảng bá hình ảnh của mình cho số đông những người lao động chưa hiểu biết về BHXH.

- Chế tài xử phạt doanh nghiệp “trốn” đóng BHXH quá thấp. Mức phạt cao nhất hiện nay là 20 triệu đồng, vì thế nhiều doanh nghiệp cho rằng “thà chịu xử phạt còn hơn là đóng BHXH cho công nhân”.

- Chưa có sự phối kết hợp đồng bộ giữa cơ quan quản lý lao động - Sở Lao động Thương binh Xã hội với cơ quan BHXH.

- Sự phát triển quá nhanh chóng trong một thời gian ngắn các doanh nghiệp dân doanh, có những doanh nghiệp rất nhỏ, quy mô chỉ từ 1 đến 9 lao động. Doanh nghiệp ngoài quốc doanh ngày càng đóng vai trò quan trọng trong nền kinh tế và sẽ thu hút một lượng lao động rất lớn. Vì thế việc bảo vệ quyền lợi của người lao động tại các doanh nghiệp này thông qua đóng BHXH thực sự cần thiết hơn bao giờ hết. Sau đây là một số giải pháp nhằm tăng cường sự tham gia BHXH của các doanh nghiệp ngoài quốc doanh.

GIẢI PHÁP

Đẩy mạnh công tác thông tin tuyên truyền.

Qua điều tra cho thấy, tại khu vực ngoài quốc doanh, số lao động có hiểu biết về BHXH rất

ít. Để đảm bảo công tác thông tin tuyên truyền có hiệu quả cần tập trung vào một số vấn đề chủ yếu như: nội dung tuyên truyền, hình thức tuyên truyền và biện pháp tuyên truyền. Mỗi đối tượng phải có nội dung, hình thức và biện pháp tuyên truyền cho phù hợp. Có thể xây dựng mô hình tuyên truyền như sau:

- Cơ quan BHXH cần chủ động tiếp cận trực tiếp với chủ doanh nghiệp ngoài quốc doanh, giải đáp mọi vướng mắc, tạo niềm tin, sự an tâm cho doanh nghiệp và cho người động đỏi với việc tham gia BHXH. Sàng lọc các đơn vị có đông lao động (100 người trở lên), dành sự quan tâm theo dõi sát sao. Hàng tháng, cán bộ chuyên quản cần đi thăm các doanh nghiệp, vừa thăm hỏi tình hình sản xuất kinh doanh, vừa tìm hiểu tâm tư nguyện vọng, kịp thời giải đáp những vướng mắc, tạo sự thông hiểu, gắn bó giữa doanh nghiệp, người lao động và cơ quan BHXH. Chọn những đơn vị làm ăn phát đạt, có uy tín và ảnh hưởng lớn trong cộng đồng doanh nghiệp vận động tham gia BHXH đầy đủ, tạo sự kích thích các đơn vị khác noi theo.

- Mở các cuộc tọa đàm về chế độ chính sách BHXH cho nhân viên phụ trách nhân sự của doanh nghiệp. Qua các buổi tọa đàm lồng ghép việc phổ biến chính sách và phân tích đề chủ sử dụng lao động tham gia BHXH cho người lao động theo quy định của pháp luật. Hàng năm, cơ quan BHXH nên mở lớp tập huấn cho các nhân viên làm công tác BHXH của doanh nghiệp.

- Tuyên truyền thông qua hệ thống thông tin báo chí. Hợp tác với đài truyền thanh, truyền hình địa phương tổ chức đối thoại trực tiếp trên sóng phát thanh, truyền hình, kịp thời tuyên truyền, giải thích và hướng dẫn dư luận hiểu đúng về chế độ BHXH.

- Hàng năm, cơ quan BHXH nên tổ chức gặp mặt đại diện các doanh nghiệp, tuyên dương các đơn vị có thành tích đóng góp cho sự phát triển của ngành BHXH.

Nâng cao trình độ đội ngũ viên chức cơ quan BHXH.

Cơ quan BHXH cần thường xuyên tổ chức tập huấn để nâng cao trình độ cho nhân viên. Nhân viên cơ quan BHXH phải được trang bị kiến thức vững vàng, có đủ tự tin xử lý những

tình huống, nhất là khi đơn độc đi cơ sở hướng dẫn nghiệp vụ thu BHXH. Khi tiếp cận doanh nghiệp, họ thường thắc mắc những vấn đề xoay xung quanh Luật Lao động, Luật BHXH. Đây là yêu cầu chính đáng mà nhân viên BHXH phải có trách nhiệm giải thích đầy đủ, rõ ràng, cụ thể. Cơ quan BHXH cần soạn thảo những vấn đề trọng tâm, in thành cuốn cẩm nang hướng dẫn kỹ năng tiếp xúc đơn vị, kinh nghiệm giảng bài, kỹ thuật ghi chép mẫu biểu.

Phối hợp chặt chẽ với cơ quan quản lý lao động địa phương.

Các cơ quan BHXH, sở Lao động Thương binh – Xã hội, Liên đoàn lao động cần phối hợp chặt chẽ để nắm bắt tình hình các doanh nghiệp: sổ lao động thường xuyên, sổ lao động được ký hợp đồng lao động, sổ lao động được tham gia BHXH. Đối với các đơn vị có điều kiện nộp BHXH nhưng cố tình kéo dài thời gian không tham gia BHXH hoặc để nợ BHXH cần phối hợp với các ban ngành để có biện pháp xử lý; phối hợp với báo đài xây dựng chương trình phỏng vấn giám đốc các đơn vị có sổ lao động tham gia BHXH ít hoặc nợ tồn đọng lâu.

KẾT LUẬN

Chính sách và pháp luật ở mỗi nước có thể khác nhau nhưng đều có điểm chung là vì sự ổn định và phát triển bền vững của doanh nghiệp. Thực hiện tốt chính sách BHXH nhằm ổn định đời sống công nhân viên thì doanh nghiệp mới ổn định và phát triển. Hiện nay các doanh nghiệp ngoài quốc doanh trên cả nước nói chung và trên địa bàn thành phố Thái Nguyên nói riêng đều rất hạn chế trong công tác tham gia BHXH, ảnh hưởng không nhỏ đến quyền lợi của người lao động. Chỉ khi nào người sử dụng lao động thực sự quan tâm đến quyền lợi của người lao động thì mới có một đội ngũ lao động tận tâm, yêu nghề, sống chết vì sự phát triển của doanh nghiệp

TÀI LIỆU THAM KHẢO

[1], [2], [6]: Luật Bảo hiểm xã hội 2007.

[3], [4]: Trích Báo cáo của Sở Lao động Thương binh Xã hội tỉnh Thái Nguyên.

[5]: Trích Báo cáo của Liên đoàn Lao động thành phố Thái Nguyên.

SUMMARY

THE SITUATION OF PAYING SOCIAL SECURITY OF PRIVATE FIRMS IN THAINGUYEN**Hà Thị Thanh Hoa****Economics and Business Administration - Thai Nguyen University*

Abstract: Social security is a human right which was recognized and written into Declaration of Human Rights by the General Assembly of the United Nations on December 10, 1948. Nevertheless, there are, in fact, many firms nowadays trying to evade to pay social security, negatively affecting the labors' benefits. This alarming situation occurs nationwide in general and in Thainguyen city in particular. The article aims to assess the situation of paying social security of private firms in Thainguyen city, and then to figure out causes and solutions to overcome this evasion of paying social security of employers.

* Hà Thị Thanh Hoa, 0949330585. Email: hoaqtkd@tueba.edu.vn